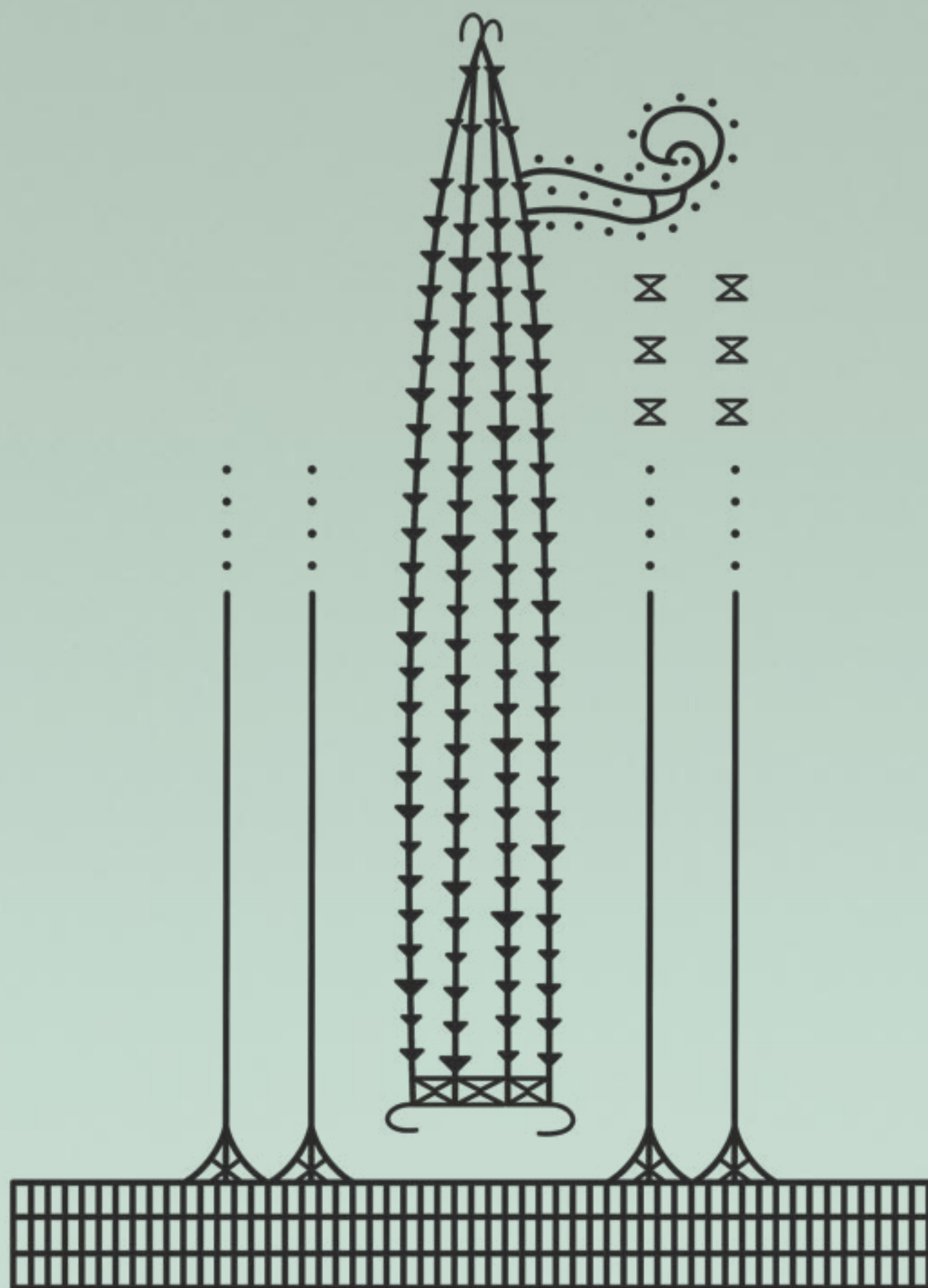

ΓΙΑΝΝΗΣ ΨΙΛΑΚΗΣ
YANNIS PSILAKIS HUMAN TRACES
ΙΧΝΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Tou Γιάννη
Dedicated to Yannis

ΓΙΑΝΝΗΣ ΨΙΛΑΚΗΣ
YANNIS PSILAKIS HUMAN TRACES
ΙΧΝΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΨΙΛΑΚΗΣ
YANNIS PSILAKIS HUMAN TRACES
ΙΧΝΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΕΛΕΝΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
EDITOR
ELENI ATHANASSIOU

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ
BENAKI MUSEUM

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Ελένη Αθανασίου

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Ανέστης Κυριακίδης

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
Ελένη Αθανασίου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Νίκος Αναστασόπουλος

ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ
Ανέστης Κυριακίδης – Graphicon

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
Κώστας Κωστόπουλος

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
Μάντης Ι. & Υιοί Ε.Ε

ISBN: 978-960-476-349-8

Γραμμικό σκίτσο απέναντι από τη σελίδα τίτλου:
Τμήμα από το τατουάζ της φυλής Μένταγουάι
της Ινδονησίας που έφερε ο Γιάννης Ψιλάκης στο χέρι του.

© Έκδοση 2026: Μουσείο Μπενάκη
© Φωτογραφικό υλικό: Τίτη Ψιλάκη, Νίνα Ψιλάκη
© Κειμένων: Οι συγγραφείς

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ:
Κουμπάρη 1, 10674 Αθήνα, Τ. 210-3671000, benaki.org

ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

Απαγορεύεται η ολική ή μερική ανατύπωση, αναδημοσίευση
ή αναπαραγωγή του κειμένου ή της εικονογράφησης
του βιβλίου χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη.

EDITOR
Eleni Athanassiou

ART EDITING
Anestis Kyriakidis

TRANSLATION
Eleni Athanassiou

TEXT EDITING
Nikos Anastasopoulos

COLOR SEPARATIONS
Anestis Kyriakidis – Graphicon

PRINTING
Kostas Kostopoulos

BINDING
J. Mandis & Sons

Frontispiece line drawing on the verso facing the title page:
Part of a tattoo from the Mentawai tribe of Indonesia worn
on the arm of Yannis Psilakis.

© Publication: Benaki Museum
© Photographs: Titi Psilakis, Nina Psilakis
© Texts: The authors

BENAKI MUSEUM:
1 Koumbari street, 10674, Athens, Greece, Τ. 210-3671000, benaki.org

WITH THE SUPPORT OF

Any unauthorized copying of reprinting
of the catalogue without the written consent
of the publisher is prohibited

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΧΡΟΝΗΣ
ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

8/9

ΓΙΩΡΓΗΣ ΜΑΓΓΙΝΗΣ
ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

10/11

ΕΛΕΝΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΣΤΙΓΜΕΣ ΠΟΥ ΜΕΝΟΥΝ
ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ

13/17

ΠΑΠΟΥΑ ΝΕΑ ΓΟΥΙΝΕΑ

21

ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ

49

ΙΝΔΙΑ

79

ΝΕΠΑΛ

101

ΠΑΚΙΣΤΑΝ

119

ΑΙΘΙΟΠΙΑ

153

ΤΥΝΗΣΙΑ

185

ΒΟΛΙΒΙΑ

203

ΧΙΛΗ

237

ΚΟΥΒΑ

255

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

275/276

CONTENTS

VAGGELIS CHRONIS
PREFACE

GEORGE MANGINIS
WELCOME NOTE

ELENI ATHANASSIOU
MOMENTS THAT STAY
IN THE EYES

PAPUA NEW GUINEA

INDONESIA

INDIA

NEPAL

PAKISTAN

ETHIOPIA

TUNISIA

VOLIVIA

CHILE

CUBA

BIOGRAPHY

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μόνον ένας εξαιρετικά εμπνευσμένος και ταλαντούχος δημιουργός, όπως ο Γιάννης Ψιλάκης, θα μπορούσε να έχει παραδώσει στη σύγχρονη με τον ίδιο αλλά και στις μεταγενέστερες γενιές ένα σύνολο φωτογραφιών που θα μπορούσε κάλλιστα να χαρακτηριστεί ως μια μνημειώδης παρακαταθήκη. Έχοντας ξεφυλλίσει, αλλά και εγκύψει, μελετώντας τα με επιμονή, σε ένα πλήθος φωτογραφικών λευκωμάτων που πρόθεσή τους παραμένει να καταγράψουν αποτυπώνοντάς τες με τις μορφές ανθρώπων και κτισμάτων τις περιπέτειες αναριθμητών εθνικών πολιτισμών, ο Γιάννης Ψιλάκης κατορθώνει να δημιουργεί, χάρη σ' έναν σπάνιο συνδυασμό, μια συνταρακτική κυριολεκτικά ενότητα.

Τον συνδυασμό ακριβώς η άδολη και έκθαμβη αισθηματικά προσωπική του συγκίνηση να συμπιπτει με την άξια να διασωθεί για πάντα λεπτομέρεια, είτε αφορά σε μια ή σε πολλές μορφές ανθρώπων είτε σε δημιουργήματα ανθρώπων χειρών, αλλά και σε αυτά καθαυτά φανερώματα μιας υψηλής πνευματικής και αισθητικής τάξεως γεννήματα, έστω και αν πρόκειται για φυσικά φαινόμενα. Θα μπορούσε να πει κανείς, χωρίς να υποτιμά τη σημασία της ανάγνωσης, κάθε άλλο μάλιστα, πως το φωτογραφικό λεύκωμα του Γιάννη Ψιλάκη, με τον ευρηματικό, εξαιρετικά ευθύβολο, αλλά και ερεθιστικό, προκειμένου να φιλοσοφήσει κανείς πάνω στα ανθρώπινα, τίτλο «Ίχνη ανθρώπων», «αντικαθιστά» την ανάγκη να διατρέξει κανείς τόμους επί τόμων με κοινωνιολογικές μελέτες.

Παραμένει αίφνης ένα από τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία του τόμου αυτού πως, όποιος και αν είναι ο αριθμός των προσώπων και των ανθρώπων που απαθανατίζονται στις σαν έργα τέχνης δουλεμένες φωτογραφίες του Γιάννη Ψιλάκη, διατηρούν όλα τους και όλοι τους μια μοναδικότητα, ώστε μόνον ως πλήθος να μην μπορεί να τους εκλάβει κανείς. Αντίθετα, να γίνεται ακόμη πιο αντιληπτό το χνάρι του Θεού, όπως ακριβώς το εκφράζει κάθε ανθρώπινο ον.

Ενδεχομένως να μην περιλαμβανόταν στις καλλιτεχνικές ανησυχίες του αλησμόνητου αυτού καλλιτέχνη, από μια άλλη όμως οδό μάς κάνουν επιτακτική την προσέγγιση του ανθρώπινου φαινομένου από μια καθαρά υπαρξιακή σκοπιά. Πως κάθε πλάσμα, σε όποιο σκαλί της κοινωνικής, οικονομικής και πνευματικής ιεραρχίας και αν τοποθετείται, συνιστά μια σεβαστή αυταξία. Θα ήταν άστοχο να θεωρήσει κανείς, παρά την εντυπωσιακή τους πρωτοτυπία, πως ο Γιάννης Ψιλάκης επιδιώκει να μας εκπλήξει με εικόνες πρωτοϊδωμένες, είτε αφορούν σε ανθρώπους είτε σε κτίσματα είτε σε τοπία. Η καθαυτό καλλιτεχνική και ανθρώπινη έγνοια του παραμένει σε όλες τις φωτογραφίες του να μας κάνει κοινωνούς του «ολοφάνερου», που όμως χρόνιες επιστρώσεις συνήθειας, συμβιβασμών, φόβων ή ακόμη και αδιαφορίας μάς έχουν κάνει, αν και θέλουμε να παρατηρούμε, και μάλιστα άπληστα, όσα γίνονται γύρω μας και μακριά μας, να έχουμε χάσει την ικανότητα να διακρίνουμε, προπαντός όταν πρόκειται για αποχρώσεις.

Τελικά είναι τόσο η ευθυβολία των φωτογραφιών του Γιάννη Ψιλάκη, αλλά και η εξόρυξη και ανάσχυση στην επιφάνεια συνθηκών, όπως καθορίζονται χάρη σε προαιώνιες κοινωνικές ανισότητες, ώστε νόμιμα θα συμπέρανε κανείς πως μαζί μ' ένα βιβλίο λαμπρών, όχι μόνο φωτογραφικών αλλά και εικαστικών πια, αποτελεσμάτων κρατάει στα χέρια του και ένα εγχειρίδιο μιας ουσιαστικής πολιτικής διαπαιδαγώγησης.

Συμπερασματικά, αν θα πίστωνε κανείς το βιβλίο αυτό του Γιάννη Ψιλάκη «Ίχνη ανθρώπων» με τον διπλό χαρακτηρισμό του συγκινητικά καλλιτεχνικού και πολιτικού εγχειρήματος, εξίσου επιτακτική αισθάνεται την ανάγκη να επισημάνει πως οι χαρακτηρισμοί αυτοί θα παρέμεναν βέβαια πολύ ακριβείς, γίνονται όμως τώρα ακριβέστατοι χάρη στην πρώτη και κύρια ιδιότητα του δημιουργού αυτού, όπως είναι εκείνη του πολύ σημαντικού ποιητή.

PREFACE

Only an exceptionally inspired and gifted photographer, such as Yannis Psilakis, could have bequeathed to his contemporaries and to subsequent generations as well a body of photographs that could justifiably be described as a monumental legacy. Having leafed through and delved deeply into, studying with persistence, a multitude of photographic albums whose intention is to record by capturing the forms of people and buildings the adventures of countless national cultures, Yannis Psilakis succeeds, thanks to a rare combination, in creating a literally overwhelming unity.

This combination lies precisely in the coincidence of his unadulterated and emotionally radiant personal sensitivity with details worthy of being preserved forever whether they concern one or many human figures, creations of human hands, or even manifestations in themselves of a high spiritual and aesthetic order, even when these are natural phenomena. One might say, without in any way diminishing the importance of reading quite the contrary that Yannis Psilakis's photographic album, bearing the inventive, strikingly precise, and at the same time stimulating (inviting one to philosophize on the human condition) title "Human Traces", "replaces" the need to wade through volume after volume of sociological studies.

It suddenly remains one of the most characteristic features of this volume that, regardless of the number of faces and people immortalized in Yannis Psilakis's photographs crafted like works of art they all preserve a uniqueness that prevents one from perceiving them merely as a mass. On the contrary, what becomes even more apparent is the trace of God, as expressed by every single human being.

Perhaps this was not among the artistic concerns of this unforgettable artist; yet, through another path, his work compels us to approach

the human phenomenon from a purely existential perspective: that every creature, whatever rung of the social, economic, or spiritual hierarchy it may occupy, constitutes a respectable intrinsic value. It would be misguided, despite their impressive originality, to think that Yannis Psilakis seeks to astonish us with never-before-seen images, whether of people, buildings, or landscapes. His essential artistic and human concern in all his photographs remains to make us participants in the "self-evident," which years of accumulated habit, compromises, fears, or even indifference have caused us though we wish to observe, even greedily, what happens around us and far from us to lose the ability to discern, especially when it comes to nuances.

Ultimately, such is the precision of Yannis Psilakis's photographs, and such the excavation and bringing to the surface of conditions shaped by age-old social inequalities, that one might legitimately conclude that, along with a book of brilliant achievements not only photographic but now fully visual-artistic one is also holding in one's hands a manual of substantive political education.

In conclusion, if one were to credit Yannis Psilakis's book "Human Traces" with the dual characterization of a moving artistic and political endeavor, one would feel equally compelled to note that these descriptions, while already very accurate, now become exact in the strictest sense thanks to the first and foremost quality of this creator: that of being a highly significant poet.

ΓΙΩΡΓΗΣ ΜΑΓΓΙΝΗΣ

Επιστημονικός Διευθυντής Μουσείου Μπενάκη

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Πριν από έναν χρόνο, προλογίζοντας τη συνοδευτική έκδοση για την έκθεση ενός άλλου καλλιτέχνη —ζωγράφου αυτή τη φορά—, συνέταξα έναν κατάλογο μυθικών όντων που εφνύραν οι άνθρωποι για να «κατοικήσουν» στα μέρη εκείνα της Γης που οι ίδιοι δεν είχαν ακόμα πατήσει: «σκιάποδες, γοργάδες, στρουθόποδες, μαρτιχόραι, βασιλίσκοι, σύρβοται, κυνοκέφαλοι, βλέμμυες, σκιρίται, τραγέλαφοι και μάνδοι». Αλλόκοτα πλάσματα, κάποτε καλοπροαίρετα, συχνότερα δηλητηριώδη, που πλήρωναν τα κενά της άγνοιας και της φαντασίας. Από την Εποχή του Διαφωτισμού, όμως, διανοητές με επιστημονική σκευή ακολούθησαν τα βήματα κερδοσκοπών κατακτητών έως τις εσχατιές της γαλάζιας σφαίρας που η ανθρωπότητα θεωρεί σπίτι της με σκοπό την εξερεύνηση αυτών των αιγιματικών τόπων· στο πλάι τους μόχθησαν καλλιτέχνες. Καθώς εισερχόμαστε στο δεύτερο τέταρτο του εικοστού πρώτου αιώνα, οι εδώ και τρεις αιώνες συντονισμένες προσπάθειές τους έχουν αποκαθάρει όλα τα αλλόκοτα όντα, όλα τα τέρατα του νου. Η γοητεία του κόσμου τώρα απλώνεται ως καλειδοσκοπικός μανδύας απομάγευσης στους ώμους του έσχατου αχαρτογράφητου τόπου, της άπειρης ποικιλίας και του ακατάπαυστου αιφνιδιασμού από το δικό μας είδος και τους τρόπους με τους οποίους κατοικεί αυτόν τον πλανήτη.

Οι εικόνες του Γιάννη Ψιλάκη ατενίζουν με απόλυτη ευαισθησία αυτόν τον μανδύα απομάγευσης που απαυγάζει συμπάθεια και καλοσύνη. Πρόκειται για την κοινή μας ανθρωπιά — μια ανθρωπιά που ο φωτογράφος αγκαλιάζει με χαμόγελο. Όπως και το προηγούμενο βιβλίο του, «Ο κόσμος είναι ένας», που επίσης εκδόθηκε από το Μουσείο Μπενάκη το 2006, ο ανά χείρας τόμος απαθανατίζει στις πολύχρωμες σελίδες του αυτό το ατένισμα, αυτήν την καλοσύνη, αυτό το χαμόγελο. Χρωστούμε στην Τίτη και τη Νίνα Ψιλάκη, μητέρα και αδελφή του καλλιτέχνη, ετούτη τη στιγμή ανθρωπιάς και είμαστε ευγνώμονες στην Ελένη Αθανασίου για την εκ νέου ενασχόλησή της με το έργο του Ψιλάκη, καθώς και στο Κοινωνοφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση για το ότι κατέστησαν δυνατή την υλοποίηση αυτού του βιβλίου.

GEORGE MANGINIS

Academic Director, Benaki Museum

WELCOME NOTE

A year ago, at a foreword to an exhibition catalogue for another artist — a painter, I compiled a list of mythical creatures invented by people to “populate” parts of the Earth on which they had not yet set foot: “sciapodes, gorgades, struthopodes, manticores, basilisks, syrbot, cynocephali, blemmyae, scirit, hircocervi, and mandi”. Bizarre creatures, sometimes benevolent, oftentimes poisonous, filling the voids of ignorance and imagination. However, since the Age of Enlightenment scientifically minded thinkers followed on the footsteps of profit-driven conquistadores to the ends of the blue globe humanity calls home for the purpose of exploring these enigmatic places; artists toiled by their side. As we enter the second quarter of the twenty-first century, their combined effort for over three centuries has expunged all bizarre creatures, all monsters of the mind. The magic of the world now spreads like a kaleidoscopic cloak of wonderment across the shoulders of the last uncharted territory: the infinite variety and endless surprise of our own species and its ways of inhabiting the planet.

The images of Yannis Psilakis extend the most delicate gaze on this cloak of wonderment that shines with sympathy and kindness. This is our shared humanity embraced by the photographer with a smile. Just as in his earlier book, “A world united”, also published by the Benaki Museum in 2006, the volume at hand captures on its colourful pages this gaze, this kindness, this smile. We owe to Titi and Nina Psilakis, the artist’s mother and sister, this moment of compassion, and we are grateful to Eleni Athanassiou for revisiting anew Yannis Psilakis’s oeuvre and to the John S. Latsis Public Benefit Foundation for making this book possible.

ΕΛΕΝΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΣΤΙΓΜΕΣ ΠΟΥ ΜΕΝΟΥΝ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ

Αφιερωμένο στον Γιάννη,
που γνώριζε πως η σιωπή και
το βλέμμα είναι μορφές αγάπης

Η ανάγκη του ανθρώπου να αφήνει ίχνη είναι τόσο αρχαία όσο και η ύπαρξή του. Από τις καλλιτεχνικές εκφράσεις των προϊστορικών ανθρώπων σε τοιχογραφίες σπηλαιών –στο Σουλαβέσι της Ινδονησίας, στο Σωβέ και το Λασκώ στη Γαλλία, στην Αλταμίρα της Ισπανίας και στις τοιχογραφίες των Μάγια– μέχρι τα ανθρωποκεντρικά έργα της Αναγέννησης και τις σύγχρονες φωτογραφικές αποτυπώσεις, ο άνθρωπος επιζητεί διαρκώς να επιβεβαιώσει την παρουσία του στον κόσμο. Όχι μόνο ως φυσική υπόσταση, αλλά και ως φορέας αξιών, πεποιθήσεων και εμπειριών. Ένα ίχνος. Μια μαρτυρία ύπαρξης μέσα στον χρόνο και τον χώρο.

Η φωτογραφία, ως γέννημα της νεωτερικής τεχνολογίας, προσφέρει ένα μοναδικό εργαλείο παρατήρησης και καταγραφής. Επιτρέπει στον δημιουργό να αιχμαλωτίζει το εφήμερο, άλλοτε με αισθητική ελευθερία και άλλοτε με επίγνωση της ιστορικής σημασίας της στιγμής. Λειτουργεί ταυτόχρονα ως μέσο καλλιτεχνικής έκφρασης και τεκμηρίωσης, γεφυρώνοντας τον ρόλο του καλλιτέχνη με εκείνον του ερευνητή. Το φωτογραφικό ίχνος –προϊόν χημικής ή ψηφιακής διεργασίας– γίνεται νήμα αφήγησης, διεκδικώντας διάρκεια. Είναι απόδειξη πως κάτι υπήρξε. Προσδίδει στην εικόνα το κύρος της πραγματικότητας και τη φιλοδοξία της μονιμότητας.

Η δεύτερη μονογραφία του Γιάννη Ψιλάκη επιχειρεί να συλλάβει και να καταγράψει, μέσα από τον φωτογραφικό του φακό, αυτή την αένην ανάγκη του ανθρώπου: να αφήνει πίσω του σημάδια. Να ανασυνθέτει το παγκόσμιο μωσαϊκό όχι μέσω του λόγου, αλλά μέσω της εικόνας. Το πρόσωπο, το βλέμμα, το τοπίο, η καθημερινή και τελετουργική ζωή, τα έθιμα μιας πολιτισμικής κληρονομιάς που απειλείται με εξαφάνιση λειτουργούν ως φορείς νοήματος· ως ζωντανές μαρτυρίες ενός πολιτισμικού και υπαρξιακού αποτυπώματος που αφηγείται την ιστορία της ανθρώπινης περιπλάνησης. Αυτό το φωτογραφικό λεύκωμα αποτελεί ένα ταξίδι στα «Ίχνη Ανθρώπων» αυτού του πλανήτη. Εκεί όπου η γη, το φως και τα πρόσωπα συνθέτουν έναν αθέατο χάρτη ύπαρξης.

Σε μια εποχή όπου η ταχύτητα, η ψηφιακή τεχνολογία και η πολιτισμική ομογενοποίηση απειλούν την εμπειρία της αυθεντικής συνάντησης,

αυτό το βιβλίο έρχεται να υπενθυμίσει την αξία του βλέμματος. Ενός βλέμματος που δεν είναι ούτε κατακτητικό ούτε τουριστικό, αλλά βαθιά ανθρώπινο· που προσπαθεί να δει τον Άνθρωπο ως υποκείμενο· ως ένα ίχνος που, αν και περαστικό, κουβαλά μέσα του ολόκληρη τη βαρύτητα της ανθρώπινης ιστορίας. Ενός βλέμματος που διασχίζει τον χρόνο χωρίς να μιλά. Μονάχα σιωπά — και μέσα από τη σιωπή του αφηγείται κόσμους.

Η φωτογραφία αναλαμβάνει διπλό ρόλο: αφενός, τεκμηριώνει την ποικιλομορφία της ανθρώπινης ύπαρξης, μέσα από τις φυλές, τα έθνη και τους πολιτισμούς του πλανήτη· αφετέρου, καλεί τον αναγνώστη σε έναν στοχασμό για το κοινό νήμα που διαπερνά αυτή την ετερότητα. Η πολιτισμική διαφορά δεν παρουσιάζεται ως εξωτικό θέαμα, αλλά ως μια άλλη όψη του οικείου. Μια υπενθύμιση πως η ανθρώπινη εμπειρία, παρά τις διαφορετικές μορφές έκφρασης, θεμελιώνεται σε κοινές ανάγκες: τη δημιουργία, τη μνήμη, τη συνύπαρξη, την πνευματικότητα.

Στην πορεία των αιώνων, η μορφή του ανθρώπου υπήρξε πεδίο εικαστικής αναζήτησης, πολιτικής χρήσης και υπαρξιακής διερεύνησης. Στο έργο πολλών δημιουργών αποτυπώνεται ο τρόπος με τον οποίο κάθε εποχή αντιλαμβάνεται την έννοια του «ανθρώπου». Το πώς στεκόταν ο Γιάννης απέναντι σε ό,τι έβλεπε μπροστά του εμπεριέχει μια βαθιά ηθική διάσταση. Οι φωτογραφίες του δεν εξαντλούνται στην αισθητική τους επιφάνεια. Τα πρόσωπα που αποθανάτιζε ο Γιάννης κουβαλούν τη γη τους.

Οι μορφές εμπεριέχουν ένα μυστηριώδες και πολυσιχιδές περιεχόμενο. Η ατμόσφαιρα συνήθως κυριαρχεί, δίχως να υποβιβάζει τις φιγούρες σε απλά στοιχεία της σύνθεσης. Βλέπουμε τοπία με ή χωρίς ανθρώπους, μορφές ενταγμένες σε τελετουργικά, προσκυνητές σε πομπές, ανθρώπους να επιτελούν καθημερινές εργασίες σαν να έχουν χορογραφηθεί προσεκτικά. Μια αυθόρμητη, σχεδόν μυστική χορογραφία με έντονη εσωτερική διάσταση. Μια περιήγηση στην ανθρώπινη ψυχή.

Ανυπότακτος, μποέμ, βαθιά ουμανιστής, με αντικρουόμενα συναισθήματα, δυσπιστία απέναντι στις συμβάσεις, αμφιβολίες και εσωτερικές διακυμάνσεις, ο Γιάννης Ψιλάκης διαπραγματευόταν προσωπικά, κοινωνικά και καλλιτεχνικά ζητήματα, που αποτυπώνονται ολοκληρωμένα τόσο στο φωτογραφικό του έργο όσο και στα προσωπικά του ημερολόγια. Μέσα από αμφισβητήσεις και πάλη με τις ιδιαίτερες πλευρές του εαυτού του, έμαθε να αγαπά τη φωτογραφική διαδικασία και ανέπτυξε ένα προσωπικό ρεαλιστικό ιδίωμα, μια ματιά που κυριάρχησε σε όλες τις εκφάνσεις του βίου του, δίνοντας σχεδόν πάντα πρωταρχικό ρόλο στο βλέμμα. Με άξονα τον Άνθρωπο, κατέφευγε πάντα στο βάθος της ψυχής, εκεί όπου βρίσκονται απωθημένες οι πρωτογενείς αλήθειες, γεννώντας μια δική του εικαστική γλώσσα και αφήνοντας ανεξίτηλο το στίγμα του.

Ο Γιάννης Ψιλάκης, με βλέμμα φωτογραφικό, καθαρό, ουσιαστικό και ανεπιτήδευτο, δεν πλησίασε αυτούς τους λαούς ούτε ως περιηγητής

ούτε ως εθνογράφος. Δεν αναζήτησε το εξωτικό, αλλά το αυθεντικό. Δεν «έκλεβε» στιγμές· φωτογράφιζε αυτό που έβλεπε και ποτέ το αντίθετό του. Δεν σκηνοθετούσε τα μοντέλα του ούτε εξιδανίκευε τις εικόνες. Είχε συναπαντήματα τυχαία αλλά ποτέ επιφανειακά. Δεν κυνηγούσε την εντύπωση, αλλά την αλήθεια της στιγμής. Δεν παγίδευε το εφήμερο· το τιμούσε. Αναζητούσε ένα φευγαλέο γεγονός στη ζωή ενός ανθρώπου που περνούσε μπροστά από τον φακό του και το γιόρταζε με ένα «κλικ». Δεν ωραιοποιούσε τις εικόνες του και αποτύπωνε τις στιγμές με snapshots (στιγμιότυπα), απλά, αληθινά, σχεδόν ιερά. Αντιπαθούσε τις θεωρητικές ή φιλοσοφικές προσεγγίσεις της φωτογραφίας και ζούσε την πράξη της απεικόνισης ως μια χαρμόσυνη ενέργεια. Ο φωτογράφος αυτού του βιβλίου δεν υπήρξε απλώς παρατηρητής. Κοίταζε τον κόσμο όχι για να τον εξηγήσει, αλλά για να τον νιώσει, για να τον τιμήσει. Ταπεινός προσκυνητής της καθημερινότητας των άλλων, δεν κράτησε αποστάσεις. Αντίθετα, μοιράστηκε το φαγητό τους, τον ήλιο τους, τις σιωπές και τους ρυθμούς τους. Με ματιά αγνή και όχι απόμακρη έζησε και ανέπνευσε τον ίδιο αέρα, κοιμήθηκε στην ίδια γη, περπάτησε στα ίδια μονοπάτια με τους «Kalash» στο Πακιστάν, τους «Tuareg» στη δυτική Σαχάρα, τους ασκητές «Pashuratinath» στο Νεπάλ, τους «Rabari» στην Ινδία, τους «Hamar» και τους «Karo» στην Αιθιοπία, τους «Huli» στην Παπούα Νέα Γουινέα, τους «Aymara» και τους «Maruche» σε Βολιβία και Περού — και με πολλές άλλες φυλές που επιβιώνουν εδώ και τόσα χρόνια στις χαραμάδες αυτού του κόσμου.

Μέσα από μια ντοκουμενταρίστικη γραφή ο Ψιλάκης συμπυκνώνει το σύμπαν του — την προσωπική του διαδρομή στη ζωή και την τέχνη, τους ανθρώπους που γνώρισε και φωτογράφισε, οι οποίοι ενέχουν αξία μαρτυρίας. Ερευνούσε, πέρα από την εικόνα που αποτυπώνεται στο φιλμ, τη διάθεσή τους, τα συναισθήματά τους, την αγωνία τους, τη χαρά τους. Η κάμερά του υπήρξε ματιά και μνήμη και η φωτογραφία φυσική συνέχεια του ταξιδιού του. Ο στοχασμός του στρεφόταν προς κάτι εσωτερικό, ατομικό, υπαρξιακό. Ο αναγνώστης αντικρίζει ένα φωτογραφικό σύμπαν — έκφραση του εσώτατου ψυχισμού του. Συχνά συνόδευε τις εικόνες του με ήχους, με ρυθμούς. Τα τύμπανά του αντηχούσαν σαν παλμοί της γης, σαν καρδιές που επικοινωνούν δίχως λόγια. Η μουσική του, λιτή και τελετουργική, ήταν κι αυτή μια προσευχή — ένα ευχαριστώ στην ποικιλομορφία της ζωής. Ο Γιάννης, όταν δεν μπορούσε να σου μιλήσει, σου έπαιζε· κι όταν δεν μπορούσε να σε αγγίξει, σε φωτογράφιζε. Άκουγε με τα μάτια και φωτογράφιζε με την καρδιά.

Τώρα πια δεν βρίσκεται ανάμεσά μας. Μα η απουσία του δεν είναι σιωπή, είναι παρουσία. Παρουσία μέσα από τις εικόνες που άφησε πίσω. Αυτό το βιβλίο δεν είναι απλώς ένα αρχείο. Είναι μαρτυρία. Είναι η δική του ανάσα που συνεχίζει να ζει μέσα από τις φωτογραφίες του. Το δικό του αποτύπωμα. Σε κάθε πρόσωπο, σε κάθε φωτογραφία που σιωπά και μιλά ταυτόχρονα, υπάρχει το δικό του ίχνος, το δικό του βλέμμα. Αθόρυβο, τρυ-

φερό, βαθιά ανθρώπινο. Έφυγε απ’ αυτόν τον κόσμο σε πολύ νεαρή ηλικία μα κατάφερε με τις εικόνες του συνοπτικά να πει όσα οι άλλοι αναμα-σούν σε πολύ περισσότερα χρόνια.

Το έργο του όμως δεν τελειώνει εδώ. Αντιθέτως, τώρα ξεκινά το με-γάλο ταξίδι: μέσα σε χέρια που θα ξεφυλλίσουν αυτές τις σελίδες, σε μάτια που θα αναγνωρίσουν στα πρόσωπα των «άλλων» κάτι από τα δικά τους. Και κάπως έτσι αυτό το βιβλίο γίνεται γη, γίνεται σιωπή, γίνεται φως. Γίνεται ο τρόπος του να πει: «Κι εγώ ήμουν εδώ. Και κοίταξα τον κόσμο με σεβασμό». Αυτό το βιβλίο είναι το ίχνος του. Το τελευταίο του τύμπανο. Ένα φωτογραφικό λεύκωμα από εικόνες και ήχους που δεν σβήνουν. Μια υπενθύμιση ότι πέρασε από εδώ και άφησε πίσω του την πιο σπάνια τέ-χνη: την τέχνη τού να βλέπεις τους ανθρώπους.

ELENI ATHANASSIOU

MOMENTS THAT STAY IN THE EYES

Dedicated to Yannis,
who knew that silence and
a gaze are forms of love

The human need to leave traces is as ancient as humanity itself. From the artistic expressions of prehistoric people in cave murals – in Sulawesi, Indonesia, in Chauvet and Lascaux in France, in Altamira, Spain, and in the murals of the Maya – to the human-centered works of the Renaissance and the visual imprints of modern photography, people have always sought to affirm their presence in the world. Not only as physical beings, but as bearers of values, beliefs, and lived experiences. A trace. A testimony of existence across time and space.

Photography, born of modern technology, offers a unique tool for observation and documentation. It allows the creator to capture the ephemeral – sometimes with aesthetic freedom, other times with awareness of the historical significance of the moment. It operates simultaneously as a medium of artistic expression and of documentation, bringing the role of the artist with that of the researcher. The photographic trace – whether the result of chemical or digital process – becomes a thread of narrative, striving for permanence. It is proof that something once existed. It lends to the image the weight of reality and the ambition of permanence.

The second monograph by Yannis Psilakis seeks to grasp and record, through the photographic lens, this eternal human urge: to leave behind signs. To reconstruct the global mosaic – not through words, but through images. The face, the gaze, the landscape, daily and ritual life, the customs of a cultural heritage under threat – all act as vessels of meaning: as living testimonies of a cultural and existential imprint narrating the story of human wandering. This photographic album is a journey into the Traces of Humans on this planet. Where earth, light, and faces compose an invisible map of existence.

In an era where speed, digital technology, and cultural homogenization threaten the experience of genuine encounters, this book comes to remind us of the value of the gaze. A gaze that is neither possessive nor touristic, but deeply human; a gaze that seeks to see the person as a subject – a trace that, though fleeting, carries within it the entire weight of

human history. A gaze that crosses time without speaking. It only remains silent — and through that silence, narrates worlds.

Photography here assumes a dual role: on one hand, it documents the diversity of human existence — through the tribes, nations, and cultures of the planet; on the other, it invites the viewer to reflect on the common thread that runs through this otherness. Cultural difference is not presented as an exotic spectacle, but as another face of the familiar. A reminder that human experience — despite its diverse forms of expression — is grounded in shared needs: creation, memory, coexistence, spirituality.

Throughout the centuries, the human figure has been a field of artistic exploration, political use, and existential inquiry. In the work of many artists, we see the ways each era understands the concept of “human.” The way Yannis stood before whatever was in front of him carried a deeply ethical dimension. His photographs do not rest on aesthetic surface. The people he captured carry their land with them.

His portraits are imbued with a mysterious, multifaceted essence. Atmosphere often dominates without reducing people to mere elements of composition. We see landscapes with and without humans, human figures seemingly immersed in rituals, pilgrims in processions, people performing daily tasks as if carefully choreographed. A spontaneous, almost initiatory choreography with intense inner resonance. A journey into the human soul.

Nouconformist, bohemian, deeply humanist, with conflicting emotions, distrust of conventions, doubts, and fluctuations, Yannis Psilakis approached personal, social, and artistic questions that are fully reflected both in his photographic work and in his personal journals. Through questioning and wrestling with the different facets of himself, he learned to love the photographic process and developed a personal realistic idiom — a way of looking that dominated every aspect of his life, almost always giving primacy to the gaze. Centering on the Human, he always reached into the depths of the soul, where primal truths are repressed — birthing and his own visual language and leaving behind an indelible mark.

Yannis Psilakis, with a photographic gaze that was pure, raw, and meaningful, did not approach these peoples as a traveler or ethnographer. He did not seek the exotic, but the authentic. He did not “steal” moments. He photographed what he saw — never its opposite. He didn’t stage his subjects. He didn’t idealize them. His encounters were often random, but never superficial. He didn’t chase impressions but sought the truth of the moment. He did not trap moments; he honored them. He searched for a fleeting incident in someone’s life that passed in front of his lens — and he celebrated and exalted what he saw with a single click. He did not beautify his images; he captured moments with snapshots, simply, honestly, almost sacredly. He disliked theoretical or philosophical

approaches to photography and experienced the photography as a joyful act. The photographer of this book was not merely an observer. He looked at the world not to explain it, but to feel it, to honor it. A humble pilgrim in the everyday lives of others, he kept no distance. On the contrary, he shared their food, their sun, their silences, their rhythms. With a gaze pure and never detached, he breathed the same air, slept on the same ground, walked the same paths — with the “Kalash” in Pakistan, the “Tuareg” in the Western Sahara, the ascetics of “Pashupatinath” in Nepal, the “Rabari” in India, the “Hamer” and “Karo” in Ethiopia, the “Huli” in Papua New Guinea, the “Aymara” and “Mapuche” in Bolivia and Peru — and many other tribes surviving for centuries in the cracks of this world.

Through a documentary-style narrative, Psilakis condenses his entire universe — his personal journey through life and art, the people he met and photographed, each one bearing the value of testimony. He looked beyond what the lens captured — into their moods, their emotions, their anguish, their joy. His camera became both gaze and memory, and photography a natural extension of his journey. His concerns turned inward — personal, existential. The viewer encounters a photographic universe — an expression of his innermost psyche. Often he would accompany his images with sounds, with rhythms. His drums echoed like pulses of the earth; like hearts communicating without words. His music, sparse and ritualistic, was itself a prayer — a thank you to life’s diversity. When Yannis couldn’t speak to you, he would play for you. And if he couldn’t touch you, he would photograph you. He listened with his eyes and photographed with his heart.

Now, he is no longer among us. But his absence is not silence — it is presence. Presence through the images he left behind. This book is not merely an archive. It is testimony. It is his breath, continuing to live through still his photographs. His imprint. In every face, in every photo that is both silent and eloquent, his trace exists, his gaze. Quiet, tender, deeply human. He left this world at a very young age, yet through his images, he managed to say in essence what others repeat endlessly over a lifetime.

And yet, his work does not end here. On the contrary, it is only now beginning its great journey: through the hands that will turn these pages, through the eyes that will recognize, in the faces of “others,” something of their own. And in this way, this book becomes earth, becomes silence, becomes light. It becomes his way of saying: “I, too, was here. And I looked at the world with respect.” This book is his trace. His final drumbeat. A photographic album of images and sounds that will not fade. A reminder that he passed through this world and left behind the rarest of arts: the art of truly seeing people.

ΠΑΠΟΥΑ ΝΕΑ ΓΟΥΙΝΕΑ

PAPUA NEW GUINEA

Παπούα Νέα Γουινέα

Ένα από τα τελευταία μέρη του πλανήτη που εξερευνήθηκαν. Οι ιστορίες που κυκλοφορούν για την περιοχή είναι πολλές: για «άγριους κανίβαλους» ντυμένους με φτερά και άχυρα, για τους «τελευταίους ανθρωποφάγους», για μια εχθρική γη που δεν επέτρεπε την αναιμάκτη είσοδο των λευκών. Η πίστη σε μια πρωτόγονη στάση ζωής, που μοιάζει να έρχεται από τα βάθη των αιώνων, μπορεί εύκολα να παραπλανήσει. Ο μύθος, όμως, καμιά φορά απέχει πολύ από την πραγματικότητα. – Γ. Ψ.

Papua New Guinea

One of the last places on Earth to be explored. Many stories circulate about this region: tales of “savage cannibals” dressed in feathers and straw, of the “last man-eaters”, and of a hostile land that did not allow white men to enter unscathed. The belief in a primitive way of life, seemingly coming from the depths of time, can easily be misleading. Yet, sometimes, myth can differ greatly from reality. – Y. P.

ΑΙΘΙΟΠΙΑ

ΕΘΙΟΠΙΑ

Η Αιθιοπία είναι μια χώρα σημαδεμένη. Ένας τόπος που μοιάζει να ζει ακόμη σε βιβλικούς χρόνους. Είναι η δέκατη μεγαλύτερη χώρα της Αφρικής, με έκταση διπλάσια από αυτή της Γαλλίας. Ολόκληρη η επικράτειά της είναι ένα τεράστιο οροπέδιο, περικυκλωμένο από ερημικές περιοχές, με μέσο υψόμετρο περίπου 2.500 μέτρα. Η γεωργία αποτελεί τη βασική οικονομική δραστηριότητα, ενώ η πλειονότητα του πληθυσμού είναι αυτοσυντηρούμενοι αγρότες. Οι κυριότερες εθνοτικές ομάδες είναι οι Ορόμο, οι Τιγκρένια και οι Αμχάρα. Στο παρελθόν υπήρχε και μια μικρή εβραϊκή μειονότητα, οι Φαλάσα, οι οποίοι όμως μετανάστευσαν μαζικά στο Ισραήλ, κατά τη διάρκεια της γνωστής επιχείρησης «Σολομών». Σήμερα, σχεδόν ο μισός πληθυσμός της χώρας είναι μουσουλμάνοι, ενώ σημαντικό ποσοστό ανήκει στην Καθολική Εκκλησία και στην Ορθόδοξη Χριστιανική πίστη. – Γ. Ψ.

Ethiopia is a country marked by time. A land that still seems to live in a biblical era. It is the tenth largest country in Africa, covering an area twice the size of France. The entire nation lies on a vast high plateau, surrounded by desert, with an average elevation of around 2,500 meters. Agriculture is the primary economic activity, and the majority of the population are subsistence farmers. The main ethnic groups are the Oromo, Tigrinya, and Amhara. In the past, there was also a small Jewish minority, the Falashas, who emigrated en masse to Israel during the well-known "Operation Solomon". Today, nearly half of the country's population is Muslim, while many others belong to the Catholic Church or follow the Orthodox Christian faith. – Y. P.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο Γιάννης Ψιλάκης (1967–2006) γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αθήνα. Ήταν γιος του ιατρού Δημήτρη Ψιλάκη και της Ελευθερίας (Τίτης) Πετραλιά. Μετά την ολοκλήρωση των εγκύκλιων σπουδών του μετέβη στο Λονδίνο, όπου σπούδασε Παγκόσμια Ιστορία. Εκεί είχε και την πρώτη του επαφή με την τέχνη της φωτογραφίας, την οποία επέλεξε ως μάθημα επιλογής και η οποία σύντομα εξελίχθηκε στο βασικό του μέσο «οπτικής» καταγραφής των γνώσεων και των εμπειριών του.

Η επαγγελματική του ενασχόληση με τη φωτογραφία ξεκίνησε το 1997, με θεματολογία που εστίαζε σε λαογραφικά και ταξιδιωτικά θέματα, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη μελέτη των τελευταίων γηγενών φυλών του πλανήτη. Ταξίδεψε, μεταξύ άλλων, στα νησιά της Ινδονησίας, στα υψίπεδα της Παπούα Νέας Γουινέας και του Πακιστάν, στην ενδοχώρα της Ινδίας και του Κασμίρ, στην Αιθιοπία, την Τυνησία, καθώς και στις Άνδεις της Βολιβίας και της Χιλής.

Κατά την παραμονή του σε αυτές τις περιοχές, γνώρισε και κατέγραψε με τον φακό του τις φυλές των Mentawai στο νησί Siberut του Ινδικού Ωκεανού, των Huli στα βουνά της Παπούα Νέας Γουινέας, των Kalash στις οροσειρές του Καρακοράμ, των Hunzakut στον ινδικό Καύκασο, καθώς και των Ινδιάνων Maruche και Aymara στον Αμαζόνιο και στις Άνδεις της Λατινικής Αμερικής.

Το ενδιαφέρον του για αυτούς τους –κατά μεγάλο μέρος άγνωστους– λαούς και πολιτισμούς τον ώθησε να τους μελετήσει σε βάθος και να τους αποτυπώσει φωτογραφικά, με μοναδικό στόχο την αφύπνιση του δυτικού κόσμου και την εξέλιξη της κοινωνίας μέσα από την κατανόηση της διαφορετικότητας και της βαθύτερης ομοιότητας μεταξύ των ανθρώπων και των λαών.

Μεγάλη όμως υπήρξε και η αγάπη του για την Ελλάδα και τις ανεξάντλητες ομορφιές της. Με την κάμερά του αποτύπωσε ανθρώπους, τοπία, ήθη και έθιμα, το φυσικό περιβάλλον, την αγνότητα της ελληνικής επαρχίας, τα μικρά χωριά, τις απομακρυσμένες περιοχές, τον ουρανό, τα πράσινα τοπία, τις εκκλησιές και τα καταγάλανα νερά του Αιγαίου και του Ιονίου.

Σημαντικό μέρος του έργου του Γιάννη Ψιλάκη έχει παρουσιαστεί σε εκθέσεις τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, ενώ άρθρα με φωτογραφικό του υλικό έχουν δημοσιευτεί σε ελληνικά και διεθνή έντυπα.

Ενδεικτικά:

Το 2000 φωτογραφία του απέσπασε παγκόσμια διάκριση στον διεθνή φωτογραφικό διαγωνισμό της Νίκον.

Το 2005 πραγματοποιήθηκε έκθεση στο Ίδρυμα Εικαστικών Τεχνών Τσιχριτζή με τίτλο «Πνοές της Γης».

Το 2006 πραγματοποιήθηκε με μεγάλη επιτυχία έκθεση φωτογραφίας στο Μουσείο Μπενάκη, συνοδευόμενη από την πρώτη έκδοση της μονογραφίας του με τίτλο: «© Γιάννης Ψιλάκης, Ο κόσμος είναι ένας – © Yannis Psilakis, A World United».

Το 2007, στο πλαίσιο των επίσημων εκδηλώσεων για το Πολιτιστικό Έτος Ελλάδας στην Κίνα, και με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Πεκίνου, πραγματοποιήθηκε έκθεση με φωτογραφικό του υλικό στην Απαγορευμένη Πόλη, με τίτλο: «Η Ελλάδα μέσα από τα μάτια του Γιάννη Ψιλάκη».

Το 2008, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών και του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, φιλοξενήθηκε στο Ζάππειο Μέγαρο η έκθεση «Ελλάδα – Αφρική», συνοδευόμενη από ομότιτλο λεύκωμα.

Σήμερα το φωτογραφικό αρχείο του Γιάννη Ψιλάκη το διαχειρίζονται η μητέρα του Τίτη Ψιλάκη και η αδελφή του Νίνα Ψιλάκη.

BIOGRAPHY

Yannis Psilakis (1967–2006) was born and raised in Athens. He was the son of Dr. Dimitris Psilakis and Eleftheria (Titi) Petralia. After completing his secondary education, he moved to London, where he studied World History. It was there that he first encountered the art of photography, choosing it as an elective course. From that point on, it became his primary medium for visually recording his knowledge and experiences.

His professional involvement with photography began in 1997, focusing on folklore and travel themes, with a particular emphasis on documenting the last remaining indigenous tribes around the world. His travels took him to various remote regions, including the islands of Indonesia, the highlands of Papua New Guinea and Pakistan, the interior of India and Kashmir, Ethiopia, Tunisia, and the Andes in Bolivia and Chile.

During these journeys, he met and photographed tribes such as the Mentawai on Siberut Island in the Indian Ocean, the Huli in the mountains of Papua New Guinea, the Kalash in the Karakoram range, the Hunzakut in the Indian Caucasus, and the Mapuche and Aymara peoples in the Amazon and Andes of Latin America.

His deep interest in these little-known cultures led him to study them thoroughly and document their way of life through his lens, driven by a singular goal: to raise awareness in the Western world and promote global understanding through the recognition of both the diversity and the shared humanity among peoples.

Yannis also had a deep love for his homeland, Greece. Through his camera, he captured its people, landscapes, traditions, and customs – the purity and beauty of its small villages and remote regions, the blue skies, lush greenery, whitewashed churches, and the crystal-clear waters of the Aegean and Ionian Seas.

A significant portion of his work has been showcased in exhibitions both in Greece and abroad. His photographs and articles have been published in numerous Greek and international magazines.

Notable highlights include:

In 2000, one of his photographs received international recognition in the Nikon World-wide Photography Contest.

In 2005, an exhibition was held at the Tsichritzis Foundation of Fine Arts, titled “Breaths of the Earth”.

In 2006, a major photography exhibition was held at the Benaki Museum, accompanied by the publication of his first monograph titled: “© Yannis Psilakis, The World Is One – © Γιάννης Ψιλάκης, Ο κόσμος είναι ένας”.

In 2007, as part of the official events for the Cultural Year of Greece in China, and on the occasion of the Beijing Olympic Games, his work was exhibited at the Forbidden City, under the title: “Greece Through the Eyes of Yannis Psilakis.”

In 2008, under the auspices of the Hellenic Ministry of Foreign Affairs and the Patriarchate of Alexandria, an exhibition titled “Greece – Africa” was held at the Zappeion Megaron, accompanied by a photo book of the same name.

Today, Yannis Psilakis’ photographic archive is managed by his mother, Titi Psilakis, and his sister, Nina Psilakis.

